

охорони певних об'єктів інтелектуальної власності. Країни-члени ЄС проводять узгоджену політику в сфері правової охорони та використання інтелектуальної власності. Керуючись принципом вільного руху товарів та послуг, вони спрямовують свої зусилля перш за все на уніфікацію та гармонізацію законодавства в сфері інтелектуальної власності та попередження використання прав на інтелектуальну власність у недобросовісній конкуренції. На відміну від методів роботи ВОІВ, у рамках ЄС склалася система директивного регулювання процесів уніфікації та гармонізації законодавства в сфері інтелектуальної власності, що особливо характерно для сфери авторського права і суміжних прав.

Значну роль у питаннях уніфікації та гармонізації правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності відіграє Суд ЄС. За відсутності відповідної гармонізації національних законодавчих актів у сфері інтелектуальної власності з принципами вільного руху товарів і послуг, а також свободи конкуренції, які були проголошені ЄС, значення практики Суду ЄС важко переоцінити. Початку уніфікації та гармонізації в сфері охорони інтелектуальної власності передують етап практики правозастосування прецедентного характеру, яка дозволяє виявити існуючі прогалини у правовому регулюванні та розв'язати відповідні проблеми.

Нині йдеться про наявність сформованої, у своїх загальних рисах, особливої системи права інтелектуальної власності ЄС, побудованої на принципах, що відрізняються від традиційних національних, з особливим предметом регулювання. При цьому, дана система являє собою нове правове явище, що досить динамічно та швидко розвивається нарівні з національними та міжнародною правовими системами.

УДК 351:631.526(477+061.1ЄС)

Біленчук П.Д.¹, Малій М.І.^{2,3*}

¹ Національний авіаційний університет, просп. Любомира Гузара 1, Київ, Україна, 03058

² ТОВ «АЮР-КОНСАЛТИНГ», вул. Харківське шосе, 48, м. Київ, 02160

³ ТОВ «АРМАТЕХ-СЕРВІС»

*e-mail: aur.consalt@gmail.com

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН

Необхідність адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу у сфері охорони прав на сорти рослин викли-

кана вимогою часу: незалежною країна не може бути без сталого економічного розвитку, а розвинута незалежна економічна структура держави неможлива без надійної стратегії захисту права інтелектуальної власності на сорти рослин.

Проголошений Україною курс на інтеграцію до Європейського Союзу і вступ до Світової організації торгівлі актуалізують потребу забезпечення захисту прав на об'єкти авторських і суміжних прав на сорти рослин, який існує в економічно розвинених країнах світу.

Правовідносини у сфері інтелектуальної власності на сорти рослин регулюються нормами Конституції України, Цивільного, Кримінального, Митного, Господарського кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, спеціальними законами і підзаконними нормативними актами. Зокрема, ч. 4 ст. 13 Конституції України передбачено, що держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом. Частиною 1 ст. 41 Конституції України передбачено, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Згідно з ч. 1 ст. 54 Конституції України, громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Відповідно до ч. 2 цієї ж статті, кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом.

26 квітня 1970 р. Україна (УРСР) приєдналася до Всесвітньої організації інтелектуальної власності (далі – ВОІВ) і в нинішній час є учасницею Міжнародного (Паризького) союзу з охорони промислової власності та Міжнародного (Бернського) союзу з охорони літературних і художніх творів.

Україна прийняла ряд спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності: «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р. №3792-XII, «Про охорону прав на сорти рослин» від 21 квітня 1993 р. № 3116-XII; три закони від 15 грудня 1993 р.: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» № 3687-XII, «Про охорону прав на промислові зразки» № 3688-XII, «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» № 3689-XII; а також закони «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» від 5 листопада 1997 р. № 621/97-ВР, «Про видавничу справу» від 5 червня 1997 р. № 318/97-ВР, «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» від 23 березня 2000 р. № 1587-III.

Найважливішими міжнародними договорами, що діють у рамках ВОІВ, є:

- Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. (у редакції від 2 жовтня 1979 р.), якою передбачено дії щодо захисту прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, фірмові найменування, зазначення походження товарів; для України набула чинності 25 грудня 1991 р.;

- Всесвітня конвенція про авторське право від 6 вересня 1952 р., ратифікована Україною 23 грудня 1993 р., набрала чинності 3 листопада 1995 р.;

- Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 9 вересня 1886 р., якою передбачено правову охорону авторських прав на кожний літературний, науковий чи художній твір, незалежно від форми його вираження. Україна 31 травня 1995 р. приєдналася до Паризького акта від 24 липня 1971 р. (зі змінами від 2 жовтня 1979 р.), який практично є новою редакцією Бернської конвенції;

- Міжнародна (Римська) конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення від 26 жовтня 1961 р., якою передбачено охорону прав виконавців (акторів, співаків, музикантів, танцюристів або інших осіб, які виконують роль, співають, читають, декламують, виконують або будь-яким іншим способом беруть участь у виконанні творів літератури чи мистецтва), виробників фонограм і організацій мовлення; дата приєднання України - 20 вересня 2001 р.;

- Конвенція (Женевська) про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29 жовтня 1971 р., якою передбачено охорону інтересів авторів, артистів, виконавців і виробників фонограм від незаконного відтворення та поширення фонограм; дата приєднання України - 15 червня 1999 р.;

- Регламент Європейського Парламенту та Ради 96/1610/ЄС від 23 липня 1996р. про сертифікат додаткового захисту продуктів, що містять рослинні компоненти;

- Регламент Комісії ЄС №448/96 від 12.03.1996 р. щодо доповнення Регламенту (ЄС) №1239/95, який встановлює правила імплементації для застосування Регламенту Ради (ЄС) №2100/94 про захист прав на нові сорти рослин.

З метою досягнення в Україні захисту прав інтелектуальної власності на сорти рослин на рівні міжнародних стандартів протягом останнього часу було прийнято низку нормативно-правових актів, зокрема:

- у 2003 р. Верховною Радою України прийнято Цивільний кодекс України, що містить окрему книгу «Право інтелектуальної власності» (Гл.35-46), у якій зосереджені загальні норми щодо набуття, здійснення та захисту прав інтелектуальної власності на сорти рослин в Україні;

- набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної

власності», яким законодавство України у сфері інтелектуальної власності приведено в повну відповідність до норм Угоди ТРІПС, яка є основною угодою Світової організації торгівлі. Даним Законом значно посилена відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності, передбачено положення стосовно запобіжних заходів, які ще до пред'явлення позовної заяви можуть бути вжиті за ухвалою суду (ст. 50 Угоди ТРІПС);

- для вирішення проблеми піратства у сфері авторського права і суміжних прав у 2002 р. прийнято Закон України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» від 17 січня 2002 р. № 2953-III, прийнято низку постанов Кабінету Міністрів України, спрямованих на запровадження дієвих механізмів щодо недопущення виробництва та розповсюдження контрафактної продукції;

- у липні 2002 р. Верховною Радою України прийнято новий Митний кодекс України, який містить розділ щодо контролю за переміщенням через митний кордон України товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності. Положення зазначеного Кодексу відповідають міжнародним нормам, зокрема положенням Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС), яка є однією з найважливіших угод Світової організації торгівлі;

- в Україні зроблені перші кроки до законодавчого регулювання використання об'єктів інтелектуальної власності в мережі інтернет. Зокрема, Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України з питань інтелектуальної власності» від 4 липня 2002 р. № 34-IV, відповідно до якого внесено зміни до ряду законодавчих актів України щодо використання об'єктів інтелектуальної власності в мережі інтернет.

Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту прав інтелектуальної власності» від 9 лютого 2006 р. № 3423-IV передбачив відповідні зміни ст. 176 «Порушення авторського права і суміжних прав», ст. 177 «Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію», ст. 229 «Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару».

З урахуванням викладених вимог Конституції України та ЦК України господарські суди мають застосовувати міжнародні договори у сфері інтелектуальної власності, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Перелік таких договорів наведено в інформаційному листі Вищого господарського суду України «Про нормативно-правові акти, що регулюють питання, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності» від 8 жовтня 2003 р. № 01-8/1199.

На сьогодні в Україні створені належні законодавчі засади охорони та захисту прав авторів на сорти рослин. З метою забезпечення адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу у сфері охорони прав на сорти рослин створений і успішно діє Український інститут експертизи сортів рослин, а в системах Міністерства внутрішніх справ України та Служби безпеки України створені та діють спеціальні підрозділи з боротьби з порушеннями у сфері інтелектуальної власності на сорти рослин, активізують свою роботу Державна організація «Національний офіс інтелектуальної власності», Національний навчальний центр інтелектуальної власності (NIPO IP ACADEMI) та інші державні органи, які в межах своєї компетенції можуть здійснювати заходи, спрямовані на посилення охорони та захисту прав інтелектуальної власності на сорти рослин.

Якщо міжнародним договором, учасником якого є Україна, встановлено інші правила охорони прав на сорти рослин, ніж ті, котрі містяться в Законі України «Про авторське право і суміжні права», то застосовуються норми міждержавного договору.

У даний час в Україні здійсненні заходи, які пов'язані з утворенням Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності, який сприятиме реалізації конституційних положень щодо захисту прав на сорти рослин.

Це особливо актуально сьогодні оскільки світова спільнота знаходиться у витоків Індустрії 4.0, Четвертої промислової революції та Суспільства знань. А це значить, що реалії сьогодення потребують законодавчого забезпечення у сфері правової охорони сучасних біотехнологій. Вважаємо, що на часі, по-перше, необхідно розробити дієву Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу у сфері охорони прав на сорти рослин 2030, по-друге, доцільно розробити «Кодекс про біобезпеку», «Екологічний кодекс», «Кодекс про біологічне різноманіття» і, по-третє, більш дієво надавати освітні, наукові (експертні) і праксеологічні послуги у сфері охорони прав на сорти рослин.